

Het braakland

De meeste plaatsen zijn nog onbezet als mijn vader en ik de gaanderij bereiken via de donkere wenteltrap. Maar Quack en Parre zijn aanwezig; Quack zit in de hoek tegen de muur en op de linkermouw van zijn zwarte pak zijn witte vegen. Aan een haak in de bank hangt zijn wandelstok. Parre troont als een vorst bij de ingang van de bank, naast het wankel opstapje. In de kerkbank van Quack en Parre zijn nu nog twee plaatsen, één voor mijn vader naast Parre, één voor mij naast Quack. Als er een vreemde dominee preekt, dominee Zelle bijvoorbeeld uit Den Briel, die de tien kilometer van zijn huis naar onze kerk aflegt op een racefiets, zijn toga in pakpapier gewikkeld en met een touwtje aan het stuur gebonden, en in korte broek en luchtig shirt, dat hij ook draagt tijdens de preek onder zijn toga, zijn er veel mensen op de gaanderij, op de klapstoeltjes in het gangpad en ook tussen Quack en mij in, omdat ik weinig plaats inneem als jongen van zeven jaar.

Op deze zondag preekt onze eigen dominee. Ik kijk zodra ik naast Quack zit naar het doopvont. Er hangt gelukkig geen handdoekje, dus geen dopen. Ook de avondmaalstafel is veilig afgedekt met een zwarte doek. Avondmaal duurt langer dan een dienst met een preek en bovendien gaan Quack, Parre en mijn vader en alle andere mannen en vrouwen van de gaanderij tijdens het bedienen van brood en wijn naar beneden zodat ik alleen achter blijf en bang ben dat de gaanderij zal instorten. Ik ben altijd blij als ze, luid stommelend op de wenteltrap, terugkeren.

Nu zit ik naast de zwijgende Quack. Mijn vader praat met Parre. 'Leusing is overleden,' zegt hij, 'dat is wat! Een hartaanval. Zomaar dood.'

'Leusing? Die oude uit de Sandelijnstraat?'

'Nee, zijn zoon. De oude leeft nog.'

'Zijn zoon? Uit de lompenhandel in de Hoekerdwarsstraat? Die getrouwd was met een vrouw van de eilanden, zo'n zwart mokkel?'

'Ja, die bedoel ik.'

'Hoe oud is hij geworden?'

'Vierenvijftig.'

'Twintig jaar jonger dan ik en dan al voor Gods aangezicht. Enfin, hij trapte op God en zijn gebod, hij zoop, hij hoerde, hij zal zijn gerechte straf niet ontgaan. Het was een slechte, ik weet nog dat hij het als jongen van achttien jaar aanlegde met de vrouw van Lagrauw. Toentertijd was ik ouderling en ik heb...'

'Bitvoorn is ook dood.'

'Uit de St. Aagtenstraat. Zo, zo, ook dood, opruiming van dat tuig, hij was...'

De ouderlingen marcheren binnen over het versleten kleed in het gangpad tussen de kerkbanken. Achter hen sloft de dominee, zijn toga ophoudend met zijn handen. Hij staat stil bij de trap van de preekstoel, hij bidt lang, klimt omhoog en zijn stem galmt door de kerk: 'Onze hulpe is in de naam des Heren die hemel en aarde gemaakt heeft. Genade zij U en vrede van God onze Vader en van onze Here Jezus Christus in de gemeenschap van de Heilige Geest, Amen. Wij zingen psalm 138:1.'

Ik zing niet. Ik staar naar de handen van de oude Quack, die zijn bijbel heeft geopend en bevend, zonder melodie, de woorden uitbrengt: 'Ik zal mij buigen op Uw eis, naar Uw paleis, het hof der hoven.'

De handen zijn krom. Op de rug van de hand liggen dikke, blauwe aderen. De vingers trillen. Quack is oud, ouder dan Parre. Mijn vader heeft me verteld dat Quack een slecht mens is geweest, hij heeft gevaren, hij vreesde de Here niet maar nu is hij bekeerd en zit hij elke zondag tweemaal tegen de witte muur en bewegen de borstelige grijze haren van zijn snor als hij zingt. Nooit praat Quack met Parre en mijn vader over het doodgaan van anderen; hij zit daar maar, zwijgend en mompelend, en met zijn krom geplooiden handen bladerend in de zwarte bijbel met gele bladzijden. Met diezelfde handen zal hij me straks, als de preek begint, een pepermunt geven zoals hij dat altijd gedaan heeft en dan zal ik, met de drie pepermunten die ik van mijn moeder gekregen heb, in totaal vier pepermunten hebben om de preek door te komen. Een preek duurt ongeveer zes pepermunten zuigtijd. Als ik er vier op heb duurt het gelukkig niet zo lang meer. De drie pepermunten branden nu al in mijn broekzak naast het geld voor de col-

lecte, maar een pepermunt nemen voordat de preek begint is zonde en God ziet alles.

Terwijl de dominee de wet des Heren voorleest denk ik aan de psalm. Ik zal mij buigen op Uw eis, naar Uw paleis, het hof der hoven. Ik zie een reusachtige ijsvlakte voor me, een bevroren meer, groter dan het Bommeer, waarop ik deze winter heb leren schaatsen. In de verte is het paleis met de hof der hoven. Ik buig me op het ijs. Er moet veel tegenwind zijn. Schaatsen in de richting van het paleis. Welk paleis? Het paleis van God, de hemel. Dus dat gebeurt als je doodgaat, je schaatst over een groot meer naar het paleis, de hemel. Maar waarom het hof? Een hof is een tuin, de hof van Eden, het paradijs, was ook een tuin. Bij een paleis is natuurlijk een hof, een tuin. Maar wat zijn hoven? En waarom moet je over het ijs naar God toe schaatsen, waarom kun je niet in de zomer met een zeilboot over het meer varen? Nee: in de winter is het beter, je hebt tegenwind en dan zou je met een zeilboot niet ver komen. Dus daarom zijn dode mensen zo koud, het is winter als ze doodgaan. Maar waarom heb je tegenwind?

Terwijl ik nadenk over de tegenwind, komt de collectezak rond. Mijn vader geeft me de zwarte zak met goudbedrukte letters, ik gooi het geld in de zak, de oude Quack neemt de zak van mij over. Zelfs zijn arm beeft nu, hij laat de zak uit zijn handen vallen. Zonder veel gerucht valt de zak op de vloer. Ik glijd omlaag tussen de banken en zoek in de stoffige, duistere diepte onder de banken naar de zak, breng hem omhoog en geef hem aan mijn vader, die hem doorgeeft aan de mensen in de bank voor ons. Na de collecte zingen we het eerste vers uit psalm 119 en alleen het woord 'godsvrucht' blijft me bij. Nogmaals zie ik het ijs en de tuin van het paleis waarin bomen groeien met godsvruchten. De vruchten zijn geel, lichtgeel als citroenen, maar groter. Zijn het appels? Ik weet het niet. Kunnen er vruchten zijn in de winter? Voor God is niets te wonderlijk. Er is een gevoel van voldoening omdat ik dat nu ook weet: in de hof staan bomen met godsvruchten, de takken en bladeren bewegen wild heen en weer in de tegenwind.

De preek begint. Ik wacht op de pepermunt van Quack die komen zal zodra de dominee zal zeggen: 'Geliefde gemeente in onze Here Jezus Christus.'

Quack zit in de hoek, de ogen gesloten. Hij kijkt ditmaal niet op als de dominee zijn preek begint. Zou Quack boos op me zijn? Zou hij

zich schamen? Zou hij boos zijn omdat ik de collectezak heb opgepakt die hij liet vallen? Waarom geeft hij mij de pepermint niet? Ik kan niet zonder die pepermint, de preek duurt zo lang en als je er maar drie hebt moet je de helft van de tijd zonder pepermint wachten op het slot van de preek, het verlossende amen, en je weet dan niet hoe ver de dominee is, nog voor of al voorbij de vierde pepermint. Maar ik krijg hem niet. Ik ben erg verdrietig omdat ik hem niet krijg. Altijd geeft Quack mij een pepermint, nu niet. Waarom niet? Ik neem de eerste van mijn eigen voorraad, ik zuig geduldig en tel het aantal orgelpijpen. Ik weet precies hoeveel pijpen er zijn, ik heb ze zo vaak geteld. Toch tel ik elke zondag opnieuw om de verveling te verdrijven, ik tel ook het aantal letters op het bord boven de preekstoel, de hoofdsom van de wet des Heren; ik tel het aantal kleine, in lood gevatte raampjes, waaruit één kerkraam is opgebouwd; ik tel het aantal lampen in de kerk. Als ik dat alles tweemaal geteld heb, ben ik moe. Ik heb mijn eerste pepermint opgezogen. Het zal nog zo lang duren! Ik kijk naar de in de kerk zoemende vliegen, ze gaan soms zitten op de glanzende, kale hoofden van de ouderlingen. Soms luister ik naar de woorden van de dominee. Ik heb de tekst waarover hij preekt goed in me opgenomen, mijn vader zal ernaar vragen na de kerkdienst. Een tekst uit Jeremia. Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen. Wat is dat: een braakland? Braken is een vreemd woord voor overgeven, dat weet ik, maar een braakland, hoe moet ik me dat voorstellen? Is het een grasveld waarop mensen gebraakt hebben?

Mijn vader tikt ongeduldig op mijn rug.

‘Luisteren,’ zegt hij, ‘niet zitten sussen.’

‘Ja, vader,’ fluister ik.

‘Zijn er nog heilbegerige mensen onder ons,’ zegt de dominee, ‘zo luidt het woord des Heren voor hen op deze morgen: braakt ulieden een braakland, dat is een oproep tot wederkeer, tot bekering, het braakland waaruit een hof zal opbloeien als het paradijs waarin Adam wandelde met God, een hof waarin wij zullen wandelen, de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, die gij, broeders en zusters, zult bewonen indien u zich bekeert. Braakt u een braakland voor God, maak een nieuw begin. Wederkeer: dat is het woord Gods, wat God in oneindige ontferming deze morgen laat horen, braakt ulieden een braakland en zaait niet...’

Ik luister niet meer. Ik probeer het te begrijpen. Een braakland voor God, waaruit een hof opbloeit, de nieuwe hemel. Ik zie opnieuw het ijs voor me, in de verte is het paleis met de hof der hoven. Moet dat eerst een braakland zijn? Waarom? Ik kan het niet begrijpen. Het braaksel bevriest als het winter is. Op het meer is het koud, de tegenwind giert om je oren, je buigt je op het ijs, naar Uw paleis. Of zou het in de hof geen winter zijn? Er bloeien godsvruchten en ze zeggen dat in de hemel de grote zomer begint. Ik wil luisteren naar de dominee, maar ik kan de woorden bijna niet verstaan, ze galmen rond in de kerk, de dominee veegt met een witte zakdoek de tranen uit zijn ogen. Ik neem de volgende pepermunt, ik kijk naar Quack. Misschien ziet hij het en zal hij zijn verzuim herinneren. Maar de oude man heeft nog altijd de ogen gesloten, de wangen zijn vaal rood. Plotseling zucht Quack, hij glijdt iets omlaag langs de muur, het lijkt of hij krimpt. De mond wordt geopend. Kleine belletjes speeksel ontstaan op de lippen en verdwijnen in de snor. Soms klappen de belletjes maar zonder geluid. De oogleden trillen. Nu zucht Quack. 'Wat is er met Quack?' vraagt Perre zacht aan mijn vader.

De oude man wordt plotseling blauw in het gezicht, de aderen op zijn handen zwellen op. Met die handen trekt Quack aan de bijbel voor zich op de bank. Hij scheurt een paar bladzijden stuk, het geluid weerklinkt over de gaanderij. Andere kerkgangers kijken om en als het zuchten overgaat in luid snurken, dat wild opklinkt, gaan de mensen staan in hun banken om beter te kunnen zien. Zelfs de dominee houdt op met preken, hij zegt: 'Zou de broeder op de gaanderij misschien gewekt kunnen worden?'

Mijn vader stoot Quack heftig aan. De oude man veert op onder de aanraking, slaat voorover tegen de bank en glijdt er dadelijk daarna onder weg. Mijn vader schuift mij voor zich langs naast Parre, hij zit nu naast Quack en trekt hem omhoog. De oude man is bleekblauw. Aan de mondhoeken kleeft braaksel. Hij snurkt niet meer. Mijn vader gaat rechtop staan in de bank, hij roept: 'Is er een dokter in de kerk?'

'Ja,' klinkt een stem van beneden.

'Kom boven als u wilt.'

Mijn vader duwt mij uit de bank. Samen met Parre schuift hij de oude Quack over de kerkbank en ze leggen de man voorzichtig in het gangpad. De dokter en de koster verschijnen in het trapgat, de dokter

loopt haastig naar Quack, hij tilt een ooglid op. 'Het is gebeurd,' zegt hij. De koster en de dokter dragen Quack weg.

'Een mooie dood zo in de kerk,' zegt Parre.

'Ja, mochten we ook zo voor het aangezicht van God verschijnen, weggeroepen uit zijn heilige tent,' zegt mijn vader.

'Kan het mooier?' zegt Parre.

'Nee,' zegt mijn vader.

Ik zit daar, nu in de hoek op de plaats van Quack. Waar zou Quack nu zijn? Hij schaatst, hij buigt zich op het ijs. Maar een oude man kan immers niet schaatsen. Als hij liep had hij een stok nodig. De stok hangt nog aan de haak in de bank. En dan schaatsen? En die tegenwind! Hoe lang zou hij erover doen? Misschien mag je ook over het ijs lopen. Maar dat duurt langer en dan word je erg koud. En natuurlijk is het donker, het is nacht. En je hebt niets voor onderweg. Misschien kun je de godsvruchten eten. Maar de bomen zijn zo ver weg. En voor je bij het paleis bent moet je eerst een braakland maken. Een braakland! Quack had een beetje overgegeven. En hij zag blauw van de kou. Waar zou hij nu zijn? Zou hij genoeg braaksel hebben voor het braakland? Hij had maar weinig overgegeven. Waarom gaan mensen dood als ze oud zijn, ze kunnen dan toch niet meer schaatsen? Toch moeten ze. Ik zal mij buigen op Uw ijs, naar Uw paleis, het hof der hoven. Ik zie hem gaan over het ijs in de donkere nacht. In het paleis straalt licht naar buiten door de vensters. Maar de oude man is zo alleen en hij heeft het zo koud. Misschien valt hij in een wak. Hij heeft ook niets om te eten onderweg. Niets om te eten? Plotseling fluister ik zacht tegen de witte muur: 'Hij heeft die pepermint nog voor onderweg. Ook goed dat hij hem niet aan mij gegeven heeft!'